

NEMATOSİD XÜSUSİYYƏTLƏRƏ MALİK NEMATOFAQ GÖBƏLƏKLƏRİ

Əsmər Məmmədova, Türkan Abdullayeva

AMEA-nın Mikrobiologiya İnstitutu

Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişafı üçün kənd təsərrüfatı olduqca önəmlidir. Bu yolda mühüm addımlar atılır və bu sahə hər zaman diqqət mərkəzindədir. Təbii ki, işğaldan azad olunmuş Qarabağ ərazilərinin iqtisadi inkişafı gələcək prioritetlərdən biridir. Bitkilərinin zərərvericilər və xəstəliklərdən qorunması isə kənd təsərrüfatı istehsalatının əsas problemlərindən biridir.

Demək olar ki, bütün mədəni bitkilərini yoluxdurən 3000-ə yaxın fitoparazit nematodlar məlumdur ki, hər il dünyada bitki məhsuldarlığının 10% itkisinə səbəb olur. Fitonematodlara qarşı istifadə olunan nematosidlərin əksəriyyəti kimyəvi birləşmələrdir. Bu birləşmələr insan və heyvanlara toksiki təsir göstərir və helmintlərin rezistent növlərinin yaranması nəticəsində onların effektivliyinin aşağı düşməsinə səbəb olur.

Bu səbəbdən kimyəvi nematosidlərin nematofaq göbələklərdən hazırlanmış biopreparatlarla əvəz edilməsi ekoloji cəhətdən təmiz məhsulların əldə olunmasına, ətraf mühitin çirklənmədən qorunmasına, kimyəvi nematosidlərə qarşı davamlı fitoparazit nematodlarla mübarizəyə yol açır.

Tədqiqat işində əsas məqsədi yüksək nematosit effektlə malik mikromisetlərin axtarışı, müxtəlif substratlardan ayrılması və yirtıcı xüsusiyyətlərinin öyrənilməsidir. Tədqiqat obyektini kimi torpaq nümunələri və çürüyən bitki qalıqları istifadə olunmuşdur.

Ənənəvi mikrobioloji üsullarla müxtəlif substratlardan asanlıqla ayrılan, digər mikroskopik göbələklərdən fərqli olaraq yirtıcı nematofaq göbələklərin ayrılması tamamilə fərqli, daha mürəkkəb bir yanaşma tələb edir. Yirtıcı göbələklərin ayrılması F.F.Saprunovun üsuluna əsasən aparılmışdır. Göbələklərin təmiz kulturaya keçirilməsi "quru iynə" üsulu ilə yerinə yetirilmişdir. Təcrübə şəraitində yirtıcı göbələklərin ayrılması və öyrənilməsi üçün yulaf nematodlarının *Panagrellus redivivus* laboratoriya kulturasından istifadə edilmişdir. Ümumilikdə tədqiqatlar zamanı 31 substrat nümunələri araşdırılmışdır. Bunlardan 19-u torpaq nümunəsi, 12-si isə çürüyən bitki qalıqları olmuşdur. Torpaq nümunələrindən 11 göbələk, çürüyən bitki qalıqlarından isə 7 göbələk ştammi ayrılmışdır. Ayrılmış nematofaq mikromiset ştammlarının sayı 18 təşkil etmişdir.

Tədqiqat nəticəsində mövcud təyinedicilərə və göbələklərin morfo-kultural əlamətlərinə əsasən ayrılmış ştammların hamısı *Arthrobotrys* cinsinə aid edilmişdir. Nematodlara qarşı biopreparatın hazırlanması istiqamətində bu cinsə aid göbələklərin gələcəkdə ətraflı öyrənilməsi zəruridir.

Beləliklə, Qarabağ torpaqlarının yararlı hala salınması məqsədilə kənd təsərrüfatında fitoparazitlərə qarşı mübarizədə tədqiq etdiyimiz göbələklər bioloji üsul kimi perspektivli ola bilər.